

Бартків І.В.

Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ПІДХОДИ У ВИВЧЕННІ ПАЛЕОЛІТУ НА ПРИКЛАДІ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПОДІЛЬСЬКОЇ ВИСОЧИНИ

У статті висвітлено головні міждисциплінарні підходи у вивченні палеоліту Подільської височини. Вказано важливість комплексного підходу у вивченні пам'яток кам'яного віку. Наголошено на актуальності поєднання методів, які дозволяють здійснити повне дослідження пам'яток дописемної історії та реконструювати життя давніх людей. Охарактеризовано основні міждисциплінарні підходи, які мали місце у вивченні досліджуваної території. Подано результати застосування найбільш затребуваних природничих методів (палеогеографічний, геоморфологічний, методи відносного та абсолютного датування) під час археологічних досліджень палеолітичних стоянок Великий Глибочок та Куличівка. Згадано, що отримані дані фахівцями геологічно-палеолітичного профілю, під час вивчення викопних ґрунтів і відкладів місць проживання давньої людини, надають сучасний детальний аналіз природного середовища Подільської височини. Наведено приклади геоморфологічного підходу у археологічних дослідженнях, які допомагають здійснити реконструкцію ландшафту проживання давньої людини. Наголошено на реконструкції екологічних особливостей проживання неандертальців на території Подільської височини на стоянці Великий Глибочок, яка отримана завдяки міждисциплінарній співпраці. Відображено важливість датування артефактів, що є свідченням повноти досліджень. Акцентовано увагу на різниці абсолютного та відносного методів датування. Згадано, що одними з найбільш поширених методів в Україні є радіовуглецевий, термолюмінісцентний та палеомагнітний. Вказано, що прикладом поєднання різних методів абсолютного датування є дослідження палеолітичної стоянки Куличівка на півночі Кременецької височини. Узагальнено, що міждисциплінарний підхід у вивченні палеоліту Подільської височини – це можливість отримати нову інформацію про первісне суспільство, його спосіб життя та взаємодію із навколишнім середовищем.

Ключові слова: міждисциплінарні підходи, археологічні дослідження, палеоліт, Подільська височина, палеогеографічний метод, геоморфологічний метод, методи датування.

Постановка проблеми. У процесі дослідження палеолітичних пам'яток перед археологами постає завдання отримати найбільш повну картину проживання давніх людей. Створення історичних реконструкцій дописемних періодів є можливим завдяки застосуванню міждисциплінарних підходів. Співпраця археологів із фахівцями природничих напрямків дозволяє дослідникам здійснити спробу реконструкції природно-кліматичних умов давньої людини, їх геологічного віку, сировинних ресурсів, взаємодію людини із природним середовищем, зокрема її впливу на природні ландшафти, а також виявлення інших аспектів життя давніх людей, які неможливо отримати лише археологічними методами. Дана співпраця дає змогу спрогнозувати формування стародавньої картини світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання міждисциплінарних підходів у

археологічних дослідженнях постійно перебуває у полі зору фахівців палеоліту. Важливою працею для нашого дослідження є колективна монографія «Давня людина: палеогеографія та археологія» [11], яка демонструє необхідність залучення палеогеографічного підходу, зокрема мікроморфології у вивченні давнього минулого. Прикладом використання природничих методів у археології є фахова польсько-українська монографія «Paleolityczna ekumena strefy pery- i metakarpackiej» [14]. Дана праця є узагальненням вивчення пери- і метакарпатської зони, яка включає територію Подільської височини. Основу розвідки становлять наукові напрацювання О. Ситника, Р. Коропацького, А. Богуцького та ін. [4; 7; 8; 9; 10], які значну частину свого життя присвятили вивченню палеоліту Подільської височини.

Метою статті є висвітлення головних між-дисциплінарних підходів у вивченні палеоліту на прикладі археологічних досліджень Подільської височини. Комплексні природничі дослідження археологічних пам'яток дозволяють дослідникам отримати найбільш об'єктивну картину проживання та господарювання давніх людей на досліджуваних теренах.

Виклад основного матеріалу. Міждисциплінарні підходи у вивченні палеоліту Поділля були застосовані наприкінці ХХ ст. завдяки зусиллям археолога О. Ситника, який налагодив наукову співпрацю між українськими та польськими інституціями [1, с. 40]. Це сприяло формуванню фахової українсько-польської команди геологічно-палеолітичного профілю: археологи (О. Ситник, Р. Коропецький), геологи четвертинного періоду, геоморфологи (А. Богущкий, М. Ланчонт, М. Мадейська, А. Яцишин, О. Томенюк, Б. Голуб). Для комплексного дослідження пам'яток залучаються спеціалісти інших природничих наук: палеоботаніки (М. Комар, Н. Калинович), палеозоології (М. і М. Крайцажи, А. Надаховський), палеомагнітного та термомюнесцентного датування (Ю. Навроцький, Я. Кусяк, С. Федорович), малакології (Р. Дмитрук, І. Думас) та ін. [7, с. 70].

Варто усвідомити та охарактеризувати основні міждисциплінарні підходи.

Характерним у використанні міждисциплінарних досліджень є застосування палеогеографії. Це прикордонна наука, що виникла на стику декількох наукових систем: географії, геології, біології та історії. Предметом вивчення палеогеографії є історія розвитку сучасної природи земної поверхні, середовища існування людського суспільства та історія взаємодії природи і суспільства [5, с. 7].

Точка відліку палеогеографії розпочинається зі створення планети Земля, що згідно міжнародної хроностратиграфічної шкали налічує близько 4,56 млрд років. Відносно малий фінальний відлік часу – близько 2,58 млн років в ній відведено людській історії – четвертинному періоду або антропогену [13]. Це відрізок часу, який знаменується формуванням та біологічною еволюцією людини. Четвертинний період науковці поділяють на плейстоцен, що тривав близько від 2,58 млн до 11,7 тис. років тому і сучасну епоху – голоцен – від 11,7 тис. років тому до сьогодні [13].

З часом плейстоцену збігається перший археологічний період – палеоліт. Різниця геологічної шкали від археологічної полягає в тому, що в геологічну хронологію покладені кліматичні зміни,

а археологічні періоди мають під основою створення та використання давніми людьми інструментів господарювання.

Палеогеографія аналізує інформацію природного середовища та надає аналітичні дані для археологічної науки, що свідчать про палеоекологічні характеристики місцевості на час перебування тут людини чи які можуть бути використані для характеристики змін довкілля у часі: рештки рослин (найчастіше пилок і фітоліти), тварин (найчастіше кістки), мушлі [11, с. 9].

При дослідженні археологічних стоянок з позицій палеогеографії важливе значення мають давні ґрунти і відклади плейстоцену, які є природними пам'ятками палеогеографічних обстановок часу їх формування. Дослідженням плейстоценових і більш давніх ґрунтів та відкладів займається палеопедологія (галузь палеогеографії) [3, с. 46].

Плейстоценові ґрунти і відклади на археологічних пам'ятках використовуються як для вивчення їх еволюції і генезису (палеогеографічна складова), так і для вирішення питань умов проживання давньої людини, генезису і еволюції людського суспільства (археологічна складова). Об'єктом таких досліджень є викопні ґрунти і відклади місць проживання давньої людини, а предметом – розшифрування інформації про природне середовище проживання і діяльність людини, яка закодована в «пам'яті» цих ґрунтів і відкладів [11; 3, с. 46]. Часто палеопедологічні дослідження полягають у вивченні, як морфологічних (забарвлення, структура, гранулометричний склад, вологість, новоутворення, включення, перехід між горизонтами, межа) так і мікроморфологічних (скелет, плазма, колір, агрегованість, пористість, органічна і глиниста частини, мінеральний скелет, новоутворення, мікроструктура) особливостей давніх ґрунтів і відкладів [3, с. 46].

Такі дослідження дозволили фахівцям реконструювати екологічні особливості проживання неандертальців на території Подільської височини на стоянці Великий Глибочок. Первісне суспільство на вказаній пам'ятці перебувало під час формування ґрунту S2-II, що відповідає 7 морській киснево-ізотопній стадії (MIS 7), яка датується близько 243 тис. років тому [16] або 235 тис. років тому за датуванням IRSL (інфрачервона стимульована люмінесценція польового шпату) [15, с. 210].

За висновками дослідників поданих у статті «Stratigraphic position and natural environment of the oldest Middle Palaeolithic in central Podolia, Ukraine: New data from the Velykyi Glybochok site» на першому етапі ґрунт S2-II розвивався як

лісовий, коли домінували мішані ліси з переривчастим рослинним покривом. Рослинність була представлена мезофільними (вологолюбними) луками на днах долин та ксерофільною («посухохотійкою») степовою рослинністю на плато. Знахідки кам'яних артефактів у горизонті Е цього ґрунту вказують на те, що первісне заселення пам'ятки Великий Глибочок може бути пов'язане саме з цим лісостепово-луговим ландшафтом. Концентрація глини в ґрунті підтверджує лісове середовище. Фрагментарно збережений потужний гумусовий горизонт свідчить, що помірний клімат наприкінці педогенезу (процесу ґрунтоутворення) S2-II став більш континентальним і сформувався чорнозем [15, с. 210].

Характер ґрунтів, результати геохімічних досліджень, та реконструйована рослинність вказують на те, що в період MIS 7 клімат на Поділлі був досить теплим і періодично вологим. Середньорічна кількість опадів змінювалася в діапазоні приблизно від 1150 мм до 1000 мм. На основі інформації про температурну толерантність видів рослин, що містяться в спектрах пилку з оптимальної частини MIS 7, температура найтеплішого місяця коливалася від 16 °C до 21 °C, а температура найхолоднішого місяця – від -7,5 °C до +8 °C [15, с. 211].

Отримані дані фахівцями геологічно-палеолітичного профілю під час вивчення викопних ґрунтів і відкладів місць проживання давньої людини надають сучасний детальний аналіз природного середовища Подільської височини.

Наступним важливим міждисциплінарним методом у археологічних дослідженнях є геоморфологічний. Геоморфологія – це наука про рельєф Землі, його походження, просторові, генетичні та історичні закономірності будови та розвитку [2, с. 5].

Особливим аспектом геоморфологічного дослідження є надання досліднику чіткого уявлення стосовно основних форм і типів рельєфу щодо території де проводяться дослідження. Правильне визначення основних рис рельєфу дозволяє археологу оцінити належні умови тих чи інших ландшафтів для проживання давньої людини, а значить знайти закономірності розселення первісних суспільств, що збільшує результативність проведення розвідок. Беручи це до уваги, фактор рельєфу грає важливу роль в пошуку давніх поселень та інших об'єктів.

Важливим прикладом обізнаності у визначенні основних рис рельєфу є вивчення стоянки Великий Глибочок. Заселяючи територію, давні

люди обрали місцем проживання найвищу точку навколишньої місцевості поблизу високих скель природного нагромадження – товтрових вапняків [8, с. 23]. Пагорб безумовно був привабливим для людей середнього та верхнього палеоліту, про що свідчить вік артефактів, знайдених навколо його вершини. На думку фахівців, найважливішими для давніх людей були такі особливості пагорба: ізольованість форми, можливість спостереження за навколишніми вершинами, і, особливо, можливість огляду та доступу до широкого дна долини річки Серет, по якій мігрували тварини. Відмітимо ще той факт, що голі вапнякові вершини зустрічалися в цій місцевості ще в плейстоцені, а наявність малих форм карстового походження, такі як ніші та нависаючі скелі, були гарними укриттями. Поблизу стоянки дослідниками було зафіксовано важливу для давніх людей сировину – туронські породи з конкреціями кременю, які виступають біля підніжжя пагорбів на обох берегах річки Серет. Таким чином, палеолітичне населення, яке заселяло вершину, мало вільний доступ до крем'яного матеріалу, і цей факт доповнює морфологічну цінність пагорба [15, с. 193].

Відомості геоморфологічного підходу у археологічних дослідженнях допомагають здійснити реконструкцію ландшафту проживання давньої людини та отримати інформацію про її господарську взаємодію із навколишнім середовищем.

Велике значення для вивчення матеріальних залишків людської діяльності доби палеоліту є датування артефактів, що є свідченням повноти досліджень. В археології використовують відносну та абсолютну системи датування.

До відносної хронології належать типологічний та стратиграфічний методи. Стратиграфія в археології – це порядок чергування нашарувань культурного шару по відношенню один до одного. Стратиграфія необхідна для встановлення відносного датування верств, прошарків (а також споруд, поховань, речей) [6, с. 85].

Для території всієї України прийняті єдині стратиграфічні рівні надгоризонтів і горизонтів. Кожний з надгоризонтів складається з двох горизонтів – нижнього (теплого періоду) і верхнього (холодного періоду). Під час теплих фаз формувалися переважно викопні ґрунти, під час похолодань – леси (потужний осад зазвичай жовтокоричневого кольору) і лесові породи. Отже, історія плейстоцену України виглядає як багатозафазове чергування етапів потеплінь і похолодань, що відображається у стратиграфічному розрізі чергуванням викопних ґрунтів і лесів [9, с. 15].

Дослідник середнього палеоліту Поділля О. Ситник для визначення відносного датування стратиграфічних рівнів стоянок Подільської височини використовує схему геолога А. Богуцького, розробленою для Волино-Поділля, яка співставляється і корелюється із моделями послідовності зледеніння й міжльодовикових періодів А. Величка, М. Веклича, альпійською схемою [9, с. 17].

Вдало збережені стратиграфічні позиції культурних горизонтів середньопалеолітичних стоянок, а особливо, однієї з найдавніших на Поділлі – Великий Глибочок, дозволили дослідникам встановити, що найстарші середньопалеолітичні поселення Поділля пов'язані з коршівським викопним ґрунтовим комплексом (MIS 7), наступний етап заселення на думку фахівців приурочений до інтерстадіального тернопільського підгоризонту в межах MIS 6, що відповідно датуються 243 тис. років тому та 191 тис. років тому [16]. Приблизно у цей же час ранні неандертальські громади розселяються й по інших районах західноукраїнського краю – півночі Поділля (Буглів V, культурні шари I, II), Закарпатті (Королево I, шар V). Відмітимо, що техніко-типологічний і морфологічний методи показали, що їхні крем'яні комплекси неоднорідні, походять з різних центрів, незважаючи на близьке перебування поселенців, що варто враховувати при історичних реконструкціях [17, с. 957–958].

Типологічний метод в археології, метод систематизації і хронологізації археологічних пам'ятників, заснований на класифікації древніх речей (зброї, знарядь праці, прикрас і т. п.) за матеріалом, способом обробки, формою. Речі одного типу, тобто одного і того ж призначення, однорідні по вигляду, але що відрізняються в деталях, розміщують в типологічні еволюційні ряди, зіставлення яких дає можливість виявити групи предметів, характерних для певної епохи [6, с. 85].

Керуючись можливостями даного методу у 2012 р. археолог О. Ситник розробив робочу схему підрозділу пам'яток на індустрії за техніко-типологічним аспектом для кореляції з синхронними пам'ятками в Україні і на сусідніх територіях [10, с. 43].

За сумою специфічних ознак техніко-типологічного характеру (метрика, морфологія, форма, пропорції, технологічна послідовність, рівень фасетування, масивність, видовженість, типологічний ряд, перевага тих чи інших типів знарядь тощо) окремі комплекси левалуа були об'єднані археологом в такі головні індустрії, що названі за

опорними пам'ятками: Великоглибочецька індустрія, Буглівська індустрія, Пронятинська індустрія та ін. [10, с. 45–46].

Абсолютне датування палеолітичної пам'ятки стає можливим, якщо вона містить матеріали, вік яких можна визначити за допомогою відповідних природничих методів. На сьогодні існує кілька методів визначення абсолютного віку четвертинних відкладів чи об'єктів, виявлених у них, зокрема радіологічні (радіовуглецевий, калій-аргоновий, трековий, нерівновісноурановий, радіоберилієвий, радіокремнієвий, іоній-урановий) і фізико-хімічні (термолюмінесцентний, амінокислотний), метод електронно-парамагнітного резонансу (ЕПР, ESR) та ін. Одними з найбільш поширених методів в Україні є радіовуглецевий, термолюмінесцентний та палеомагнітний – допоміжний засіб, особливо, для найдавніших пам'яток [11, с. 20].

Однак, використання методів абсолютної хронології мають деякі обмеження, часом суттєві. Це, зокрема, може бути пов'язано з роботою методу лише з певним матеріалом, відкладами певного генезису (еоловими, льодовиковими іншого походження), або з відкладами певного віку [12, с. 3], наприклад, радіовуглецевий метод використовують лише для оцінки віку об'єктів менше 60 000 років [6, с. 86]. Тому часто дослідники палеоліту практикують використання відразу кількох методів для отримання більш точної дати, наскільки це дозволяють сучасні технології.

Прикладом поєднання різних методів абсолютного датування є дослідження палеолітичної стоянки Куличівка на півночі Кременецької височини.

У 2010–2012 роках археологи завдяки співпраці із лабораторією університету Марії Кюрі-Склодовської (РП, Люблін) та Познанської радіовуглецевою лабораторією зуміли отримати результати датування порід термолюмінесцентним та радіовуглецевими методами відповідно [4, с. 100].

Найбільше дат дослідники одержали для культурного шару III Куличівки, який за TL-даними датується в 34 ± 4 тис. років тому, а за даними радіовуглецевого датування 2010 року та 2012 року – 29700 ± 500 років тому (Poz–38145) – 33000 ± 400 років тому (Poz–51432) відповідно. Варто відмітити, що наведені дати не суперечать техніко-типологічному і загалом культурному образу пам'ятки, що є важливим доповненням для підтвердження віку об'єктів [4, с. 100–101].

Важливим джерелом концентрації вуглецю у радіовуглецевих дослідженнях є колаген. З фауністичного матеріалу, переданого археологами у Познанську радіовуглецеву лабораторію, достатню кількість колагену містив лише зуб мамонта з культурного шару II, що дозволило отримати його вік у 30980 ± 280 років тому, інші матеріали тваринного походження, на жаль, не вдалося продатувати через брак цього тваринного білка [4, с. 100–101].

Висновки. Отже, міждисциплінарний підхід у вивченні палеоліту Подільської височини, це не лише запозичення методів та розширення співпраці, а спосіб отримати нову інформацію про пер-

вісне суспільство, його спосіб життя та взаємодію із навколишнім середовищем. Загальний огляд одних з найбільш затребуваних природничих методів (палеогеографічний, геоморфологічний, методи відносного та абсолютного датування) у археологічних дослідженнях підтверджує важливість комплексного підходу у вивченні пам'яток кам'яного віку, який дозволяє здійснити повне дослідження пам'яток дописемної історії та реконструювати життя давніх людей шляхом вивчення викопних ґрунтів і відкладів, ландшафту знаходження стоянки та отримання віку матеріальних залишків людської діяльності всіма можливими методами датування.

Список літератури:

1. Богуцький А., Томенюк О., Яцишин А., Дмитрук Р. Палеогеографія антропогену у Львівському університеті: основні здобутки у XXI столітті та перспективи. *Проблеми геоморфології і палеогеографії*. 2020. Вип. 1. Т. 11. С. 30–70.
2. Геоморфологія і палеогеографія: методичні рекомендації до вивчення дисципліни для студентів денної форми навчання спеціальності 106 «Географія» ОС «Бакалавр» / укладачі Т.Ю. Лужанська, Н.С. Пятка, Л.І. Медвідь (видано вперше). Мукачево: МДУ, 2020. 79 с.
3. Матвіїшина Ж., Кармазиненко С., Рижов С. Палеогеографічні обставини плейстоцену та умови проживання давньої людини в районі хребта Великий Шолес на Закарпатті. № 9, 2017. С. 46–60. URL: http://vitaantiqua.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/04VA-2017-Matv_Karm_Ryzh-1.pdf (дата звернення 29.09.2023).
4. Нові датування палеолітичних шарів Куличівки. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині* / Ситник О., Богуцький А., Коропецький Р. та ін. 2012. Вип. 16. С. 76–103.
5. Основи палеогеографії: навчальний посібник / автори-укладачі: С.Г. Половка, Д.О. Панкратенкова. Умань, 2015. 107 с.
6. Остапенко В. Датування в археології. *Інформаційно-діагностичні системи*. Наука і молодь. Прикладна серія. 2012. № 11–12. С. 85–88.
7. Ситник О., Коропецький Р. З глибини тисячоліть. *Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України в 2011 р.*: Інформаційний бюлетень. Львів, 2012. С. 70–74.
8. Ситник О. З історії досліджень палеолітичних пам'яток Тернопільського осередку. *Леси і палеоліт Поділля*. 2015. С. 22–26.
9. Ситник О. Середній палеоліт Поділля. Львів, 2000. 372 с.
10. Ситник О. Середній палеоліт Поділля: підсумки, перспективи, прорахунки. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*. 2012. Вип. 16. С. 38–54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mdapv_2012_16_7.
11. Степанчук В., Матвіїшина Ж., Рижов С., Кармазиненко С. Давня людина: палеогеографія та археологія. Київ: Наук. думка, 2013. 204 с. – (Проект «Наукова книга»).
12. Яцишин А. Навчальна програма, практичні, самостійні завдання з курсу «Методи абсолютних датвань» для студентів географічного факультету. Львів, 2012. 40 с.
13. International chronostratigraphic chart. URL: <http://www.stratigraphy.org/ICSChart/ChronostratChart2023-06.pdf> (дата звернення 30. 09. 2023).
14. Paleolityczna ekumena strefy pery- i metakarpackiej (Палеолітична екумена пери- і метакарпатської зони) / M. Łanczont, T. Madeyska (red.). Wyd. UMCS, Lublin 2015. 972 stron.
15. Stratigraphic position and natural environment of the oldest Middle Palaeolithic in central Podolia, Ukraine: New data from the Velykyi Glybochok site. *Quaternary International* / M. Łanczont et al. 2014. Vol. 326, № 1. P. 191–212. URL: <https://doi.org/10.1016/j.quaint.2013.08.045> (дата звернення 30. 09. 2023).
16. A Pliocene-Pleistocene stack of 57 globally distributed benthic $\delta^{18}O$ records. URL: http://www.lorraine-lisiecki.com/LR04_MISboundaries.txt (дата звернення 30.09.2023).
17. Zmienność paleokrajobrazów i paleośrodowiska oraz główne etapy rozwoju osadnictwa paleolitycznego w strefie pery- i metakarpackiej w okresie MIS 8–MIS 2 / Łanczont M., Madeyska T., Bogucki A. et al. / in M. Łanczont & T. Madeyska (Eds.), *Paleolityczna ekumena strefy pery- i metakarpackiej*. Lublin: Wydawnictwo UMCS (in Polish), 2015. P. 911–961.

Bartkiv I.V. INTERDISCIPLINARY APPROACHES TO THE STUDY OF THE PALEOLITHIC ON THE EXAMPLE OF ARCHAEOLOGICAL RESEARCH OF THE PODILSKA UPLAND

The article highlights the main interdisciplinary approaches to the study of the Paleolithic of the Podilska Upland. The importance of an integrated approach to the study of Stone Age monuments is emphasized. The relevance of combining methods that allow for a complete study of prehistoric monuments and reconstructing the lives of ancient people is emphasized. The main interdisciplinary approaches that have been used in the study of the research area are characterized. The results of the application of the most popular natural methods (paleogeographic, geomorphological, methods of relative and absolute dating) during archaeological research of the Paleolithic sites of Velykyi Hlybochok and Kulychivka are presented. It is mentioned that the data obtained by specialists of the geological and Paleolithic profile, during the study of fossil soils and sediments of ancient human habitats, provide a modern detailed analysis of the natural environment of the Podilska Upland. Examples of the geomorphological approach in archaeological research are given, which help to reconstruct the landscape of ancient man's habitation. The reconstruction of the environmental features of Neanderthal habitation on the territory of the Podilska Upland at the Velykyi Hlybochok site, which was obtained through interdisciplinary cooperation, is emphasized. The importance of dating artifacts, which is evidence of the completeness of research, is emphasized. The difference between absolute and relative dating methods is emphasized. It is mentioned that some of the most common methods in Ukraine are radiocarbon, thermoluminescence and paleomagnetic. It is pointed out that an example of a combination of different methods of absolute dating is the study of the Paleolithic site Kulychivka in the north of the Kremenets Upland. It is summarized that the interdisciplinary approach to the study of the Paleolithic of the Podilska Upland is an opportunity to obtain new information about the primitive society, its way of life and interaction with the environment.

Key words: *interdisciplinary approaches, archaeological research, Paleolithic, Podilska Upland, paleogeographic method, geomorphological method, dating methods.*